

Genootschap voor Heemkunde
"DE SWAENE"
Anderlecht

HET VANDENPEEREBOOMHUIS

2004.

Woord vooraf

In het kader van de erfgoeddag 2004 hebben wij, in samenwerking met vzw Culturama, onder leiding van mevrouw Machteld De Schrijver, een wandeling georganiseerd door het centrum van onze gemeente met accent op het Jules Vandenpeereboomhuis, thans Academie der Beeldende Kunsten.

In het verleden hebben wij al vaak dergelijke initiatieven genomen, doch het blijkt dat dit alles vluchtig is.

Daarom leek het ons gepast om n.a.v. deze activiteit een kleine brochure uit te geven rond de figuur van Jules Vandenpeereboom en het Jules Vandenpeereboomhuis .

Wij hopen dat dit het startschot mag zijn van een reeks die wij u jaarlijks kunnen aanbieden rond Anderlechtse monumenten en/of figuren.

Zoals u weet hangt alles meestal af van voldoende financiële middelen.

Wij doen langs deze weg dan ook een oproep om ons te steunen door lid te worden van ons genootschap. Achteraan de brochure vindt u daaromtrent informatie.

Ook is alle hulp welkom m.b.t. bv. lay-out, archivering en bestuur.

Namens De Swaene

Myriam Van Varenbergh
Voorzitter

1. Jules Vandenpeereboom

Jules Vandenpeereboom werd geboren te Kortrijk op 18 maart 1843.

Hij studeerde rechten aan de Leuvense Universiteit alwaar hij als doctor in de rechten afstudeerde in 1865.

Enkele jaren later, nl. vanaf 1869, vestigde hij zich als advocaat te Kortrijk.

Drie jaar later nam hij met succes deel aan de gemeenteraadsverkiezingen en werd verkozen tot katholiek gemeenteraadslid voor de Stad Kortrijk.

Het was het begin van een vrij succesvolle politieke carrière want de verkiezingen van 1878 brachten hem in de Kamer van Volksvertegenwoordigers die hij gedurende jaren niet meer zou verlaten (nl. tot 1900).

Van 1904 tot 1917 was hij provinciaal senator voor West-Vlaanderen.

Ondertussen nam hij ook deel aan regeringen, nl. van 16 juni 1894 tot 23 januari 1899, toen hij o.a. Minister was van het nieuw opgerichte departement van Spoorweg, Post en Telegrafie.

Op te merken valt dat tot de grondwetsherziening van 1893 België nooit meer dan zeven departement telde, te weten

- Binnenlandse Zaken ;
- Buitenlandse Zaken ;
- Justitie ;
- Financiën ;
- Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken ;
- Oorlog
- Spoorwegen , Post en Telegrafie ;

Nu is de situatie wel wat anders.....!

De achtereenvolgende regeringen waar Jules Vandenpeereboom deel van uitmaakte waren :

- Van 16.6.1884 tot 26.10.1884 : Regering Malou-Jacobs-Woeste (katholiek)
- Van 26.10.1884 tot 17.3.1894 : Regering Beernaert (katholiek)
- Van 26.3.1894 tot 25.2.1896 : Regering De Burlet (katholiek).

Op te merken valt dat in deze drie regeringen de heer Jules Vandenpeereboom telkens optrad als Minister van Spoorwegen, Post en Telegrafie.

- Daarin zou verandering komen in de regering onder leiding van de De Smet de Naeyer die aanbleef van 25.2.1896 tot 23.1.1899.

Inderdaad is het in deze regering dat Jules Vandenpeereboom startte met de portefeuille Spoorweg, Post en Telegrafie, doch waarbij hij vanaf 11 november 1896 zijn collega Brassine opvolgde als minister van Oorlog.

- Deze regering zou haar ontslag aanbieden op 23 januari 1899 en nog diezelfde dag duidde Koning Leopold II in Ministerraad de heer Jules Vandenpeereboom aan als de nieuwe kabinetsformateur.

Hij slaagde erin een nieuwe regering te vormen, en dit onder zijn leiding vanaf 24 januari van hetzelfde jaar tot 31 juli 1899.

Op dat ogenblik combineerde hij het premierschap met de portefeuille van Oorlog.

Deze regering kon echter maar zes maanden stand houden na enorme protestbetogingen tegen het wetsontwerp Vandenpeereboom m.b.t. een verkapt stelsel van evenredige vertegenwoordiging.

Hij werd opgevolgd door De Smet de Naeyer die de kishervorming toch zal doorvoeren.

Omwille van zijn veelzijdige verdiensten en zijn politieke loopbaan werd Jules Vandenpeereboom benoemd tot Minister van Staat op 7 mei 1900.

Zijn belangrijkste verwezenlijkingen zijn :

- o vermindering van de prijs van het vervoer ;
- o oprichten van een regelmatige veerdienst Oostende-Dover ;
- o overname van de telefoon door de Staat ;
- o invoering van de zondagsrust ;
- o invoeren van tweetalige postzegels ;

Privé was Jules Vandenpeereboom een gepassioneerd archeoloog en een liefhebber van antiek en bezitter van een prachtige verzameling schilderijen, boeken, wapens, en meubelen.

Hij was ook een gekend correspondent met Guido Gezelle en Max Roosens.

Bovendien was hij een zeer gelovig, sociaalvoelend en mild man die elke dag begon en eindigde met een gebed .

Anderlecht heeft aan Jules Vandenpeereboom niet alleen het Vandenpeereboomhuis te danken, doch ook zijn medesponsoring aan de restauratie van de crypte van de decanale kerk van H.H. Pieter en Guido.

Hij overleed in onze gemeente op 6 maart 1917.

2. Historiek van het Jules Vandenpeereboomhuis

Omwille van zijn politieke activiteiten had Jules Vandenpeereboom zich gevestigd te Brussel, meer bepaald op de Kunstlaan 25.

In 1890 kocht hij te Anderlecht, op de plaats waar nu de Academie voor Beeldende Kunsten staat, een paar oude kapittelhuizen om er een reconstructie van een Vlaamse Patriciërswooning in de stijl van het begin van de 16^e eeuw te laten optrekken door architect François Malfait.

Hij gebruikte trouwens bij deze bouw een aantal van afbraakmaterialen afkomstig van de oude kapittelhuizen¹.

Zij die oude kaarten bestuderen of oude foto's bezitten van deze kapittelhuizen, zullen kunnen vaststellen dat het dekenhuis van het kapittel een vleugel was van het gebouw in de vorm van een haak dat later het lusthuis van Burgemeester Hoorickx (Burgemeester van 1843 tot 1862) geworden is.

De andere vleugel was door de kanunnik-schatmeester betrokken. Het was dit gedeelte dat opgekocht werd door Jules Vandenpeereboom.

Tussen de beide ingangen stond het pastoorshuis en daarin werd later het café "In den Hemel" ondergebracht.

De reden waarom Vandenpeereboom in 1890 dit onroerend goed aankocht in onze gemeente had waarschijnlijk te maken met het feit dat er in die periode heel wat verfraaiingswerken aan de gang waren en ook nieuwe gebouwen werden opgetrokken :

- Het gemeentehuis werd ingehuldigd in 1879 ;
- De Wayezstraat werd aangelegd tussen 1878 en 1880 ;
- De Aumalestraat was aangelegd in 1875 waardoor het kerkhof rond de kerk afgeschaft werd en oude huizen die het uitzicht op de kerk belemmerden afgebroken werden.
- Het Dapperheidsplein (toen nog "Pleintje" genaamd) was verbreed en uitgebreid met het stuk tussen de Sint-Guidostraat en de Paul Jansonstraat
- Op de Decanale kerk van H.H. Pieter en Guido werd een torenspits bijgebouwd in 1892.

Oorspronkelijk was het de bedoeling van de heer Jules Vandenpeereboom om zijn woning te schenken aan de Parochie van Sint-Guido met de voorwaarde dat het gebouw zou opengesteld worden voor het publiek.

Dit leek een logische eis gezien hij een verzamelaar was met een collectie van duizenden voorwerpen waaronder allerlei glasramen , schouwen, beelden verlichtingsapparatuur, wapens, meubelen, haardplaten, haardijzers en boeken.

De parochie kon echter aan deze voorwaarde niet voldoen.

Daarom heeft de heer Jules Vandenpeereboom, bij legaat het geheel aan de Staat aangeboden.

¹ Het kapittel was een genootschap van geleerde geestelijken ten getale van achttien. Belangrijk is op te merken dat ze niet gemeenschappelijk leefden en dat kapittels al bestonden sinds 1000 na Christus.

In 1924 vestigde de commissie voor het Archief van de Oorlog er zich die massa's oorlogsdocumenten en geschiedkundige archieven bijeen bracht uit alle streken van het land.

Van 1961 tot 1974 deed het gebouw dienst als "Museum van de Nationale Archieven" met boeken over de geschiedenis van België die in het algemeen Rijksarchief weg moesten. Er waren op de gelijkvloerse verdieping zalen voor permanente tentoonstellingen en de eerste verdieping gebruikte men meestal voor tijdelijke tentoonstellingen.

In 1974 werd alles opnieuw verhuisd en ditmaal naar de opgerichte Albertina Bibliotheek.

Op dat ogenblik werd het Jules Vandenpeereboomhuis overgemaakt aan het Ministerie van Openbare Werken.

Men wou er oorspronkelijk een studiecentrum installeren voor speciale geschiedeniselementen zoals bv. wapenkunde (= heraldiek) , paleografie (= het bestuderen van oude schriftsoorten), familie- en zegelkunde.

Omwille van de grote afstand tussen het Vandenpeereboomhuis en de Albertinabibliotheek werd het idee echter afgevoerd.

Daarom heeft in 1977 het Ministerie van Openbare Werken het gebouw overgedragen aan het toenmalig Ministerie van Nederlandse Cultuur.

Dit heeft het verder opgeknapt en op 24 maart 1979 werd het officieel in gebruik genomen door de Academie voor Beeldende Kunsten. Wij herinneren u er aan dat deze Academie voor Beeldende Kunsten reeds aanwezig was in onze gemeente sinds 1973.

Belangrijk is ook op te merken dat links van het van het Vandenpeereboomhuis zich een prachtige tuin bevond die tot de huidige Jean Morjeustraat doorliep.

Het grootste deel ervan werd echter door de Staat aan de gemeente Anderlecht verkocht, die het op haar beurt later doorverkocht aan drukkerij ASAR.

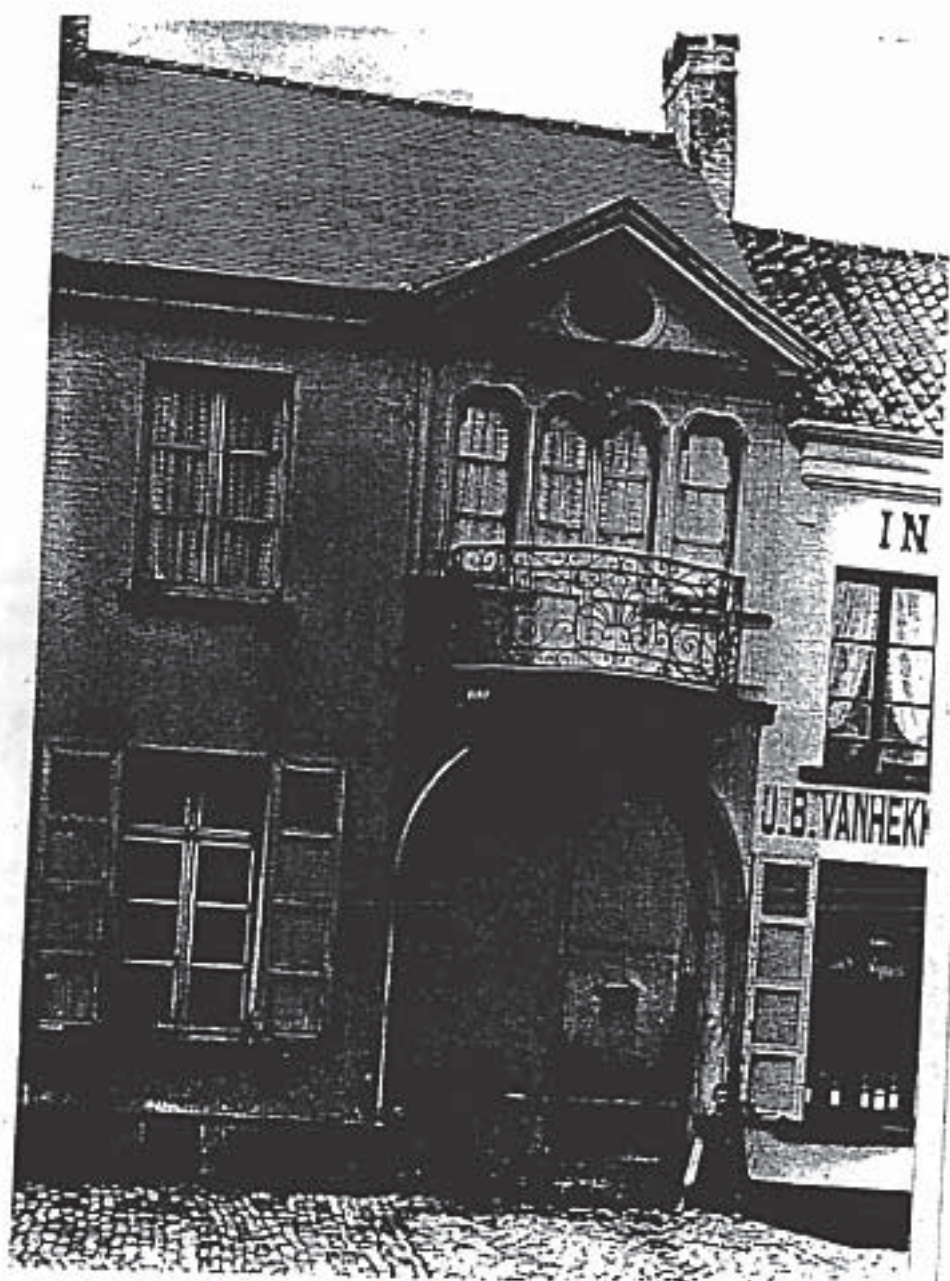
Nadien werden deze gebouwen in gebruik genomen door de firma Rachin, en nu heeft de Academie voor Beeldende Kunsten één en ander terug verworven en in gebruik genomen.

3. De collectie Vandenpeereboom

Er werd gezegd dat de heer Vandenpeereboom duizenden voorwerpen bezat waaronder allerlei glasramen, schouwen, beelden, verlichtingsapparatuur, wapens, meubelen, haardplaten, haardijzers en boeken.

Volgens Vanden Berghe in zijn boek "Anderlecht door de tijden heen" werden in zeven grote verhuiswagens alle kostbare oudheden weggehaald en weggebracht naar de kelders van het Halfeeuwmuseum.

Onderweg verdween er heel wat.

© A. C. L. Brussel.

Het staat vast dat de verdeling als volgt gebeurde :

- Boeken naar Koninklijke Bibliotheek ;
- Wapens naar de museum van de Hallepoort ;
- Meubelen werden her en der verspreid, er staan er ook in het Erasmushuis ;
- Het gebouw werd overgemaakt aan de Commissie voor het Archief van de Oorlog ;

Sommige boeken kwamen terecht in de Koninklijke Bibliotheek waar men nu nog een 52 tal boeken kan inzien, voorzien van het devies of het typisch ex libris van de heer Jules Vandenpeereboom.

De wapens werden ondergebracht in het museum van de Hallepoort. Achteraf werden de wapens overgebracht naar het Legermuseum waar ze in depot aanwezig zijn.

Talrijke voorwerpen werden, zoals hoger gezegd, zoek gemaakt tijdens de verhuis. Men spreekt van zo'n 2500 voorwerpen. Zo vindt men voorwerpen uit de collectie van Jules Vandenpeereboom terug in de Ter Kamerenabdij, de Kerken van Borgerhout en van Sint-Lambrechts-Woluwe, alsook van de Karmelieten in West-Vlaanderen en de Dieleghemabdij te Jette. Zelfs in New York op het Ministerie van Buitenlandse Zaken, bevinden zich voorwerpen uit deze collectie.

Het Koninklijk Museum voor Kunst en Geschiedenis heeft een aantal stukken uit de Vandenpeereboomcollectie geïntegreerd in de zalen m.b.t. de Maaslandse kunst tot de Barok, o.a. wierookvaten en oude sedes sapientiae uit 1200, kandelaars en haardplaten.

Sommige voorwerpen werden onder de bezielende leiding van de eerste conservator van het Anderlechtse Erasmushuis, de heer Daniel Van Damme, teruggebracht en zijn geïntegreerd geraakt in de collecties zowel van het Begijnhof als van het Erasmushuis.

In het Erasmushuis vindt men o.a. nog een bolpoottafel, bidstoelen uit slaapkamers, wierookvaten, haardplaten, kandelaars, kasten, koperen luchters met als versiering de Adelaar of Maria gotische kasten met druiventrosversieringen. Een en ander vindt men vooral op de benedenverdieping van het Erasmushuis.

Haardplaten en beelden zijn ook aanwezig in de blauwe en de witte zaal van het Erasmushuis.

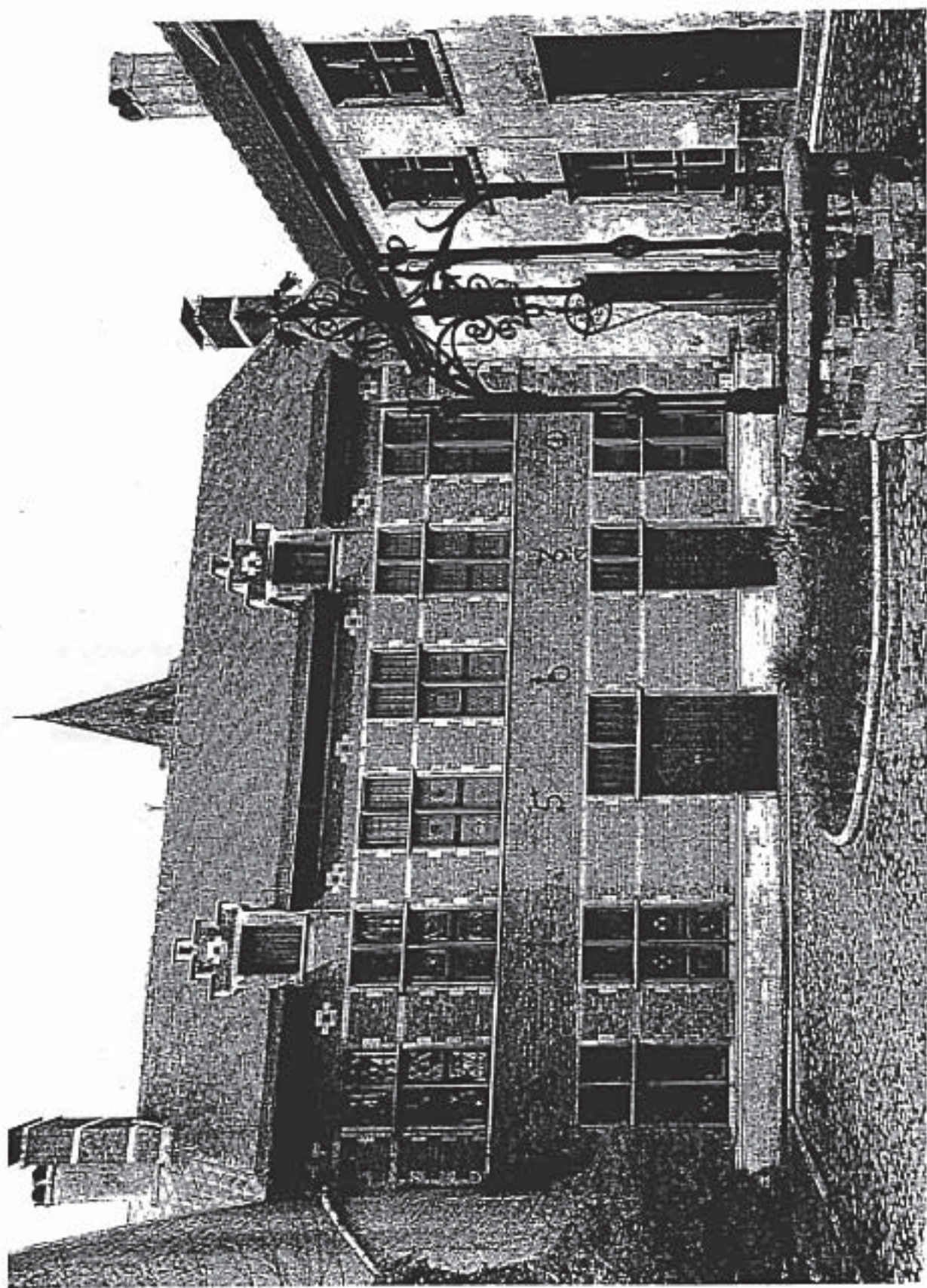
In het Begijnhof vindt men in de Kamer van de Grootjuffrouw o.a. het Franse hemelbed en op zolder zijn nog belangrijke archeologische voorwerpen afkomstig van de Merovingische site tentoongesteld.

4. Buitenkant van het Vandenpeereboomhuis

A. Ingangspoort

De woning links was de oorspronkelijke portierswoning en wordt nu gebruikt door de huisbewaarder.

Rechts bevond zich de bekende herberg "In den Hemel".

© A.C.L. Bunn

De trappen zijn niet oorspronkelijk. Er was nl. een inrijpoort voor de koetsen van de genodigden en bezoekers die rechts van de waterput binnen reden en aan het portaal achter de waterput uitstapten.

De poort lag vroeger op dezelfde hoogte als het oud kerkhof rond de kerk.

Men beweerde dat op het balkon ooit Leopold I tot het volk sprak bij zijn bezoek aan Anderlecht in 1832. Zekerheid bestaat er daaromtrent niet, en tot op heden konden wij ook nog geen foto's terug vinden van dat gebeuren.

B. Het balkon

Het balkon zelf is een typisch product van het einde van de 19^e eeuw waar men onder invloed van de Art Nouveau-stijl het smeedijzer begint te gebruiken waardoor men ook het ambachtelijk aspect sterker kan benadrukken.

Dit is trouwens duidelijk zichtbaar aan het hekwerk met de sierlijke bewegingen en golvingen.

Op het eigenlijke balkon geven vier vrij smalle ramen uit overkapt met een driehoekig fronton met een ovalen medaillon.

C. De binnenkoer

Er is een oude waterput op de binnenkoer die overkapt is met een smeedijzeren versiering en een zeer oude dubbele waterpomp met twee armen en spuwvers.

Bedenk alleszins dat van zodra men de binnenkoer betreedt, Vandenpeereboom het geheel gebouwd heeft op de afbraak van een oud kapittelhuis.

U zult ook zien dat op één van de gevels het jaartal 1563 werd aangebracht. Laat u daardoor niet misleiden. Het staat vast dat het gebouw opgetrokken werd in de 19e eeuw.

D. Toegangsdeuren

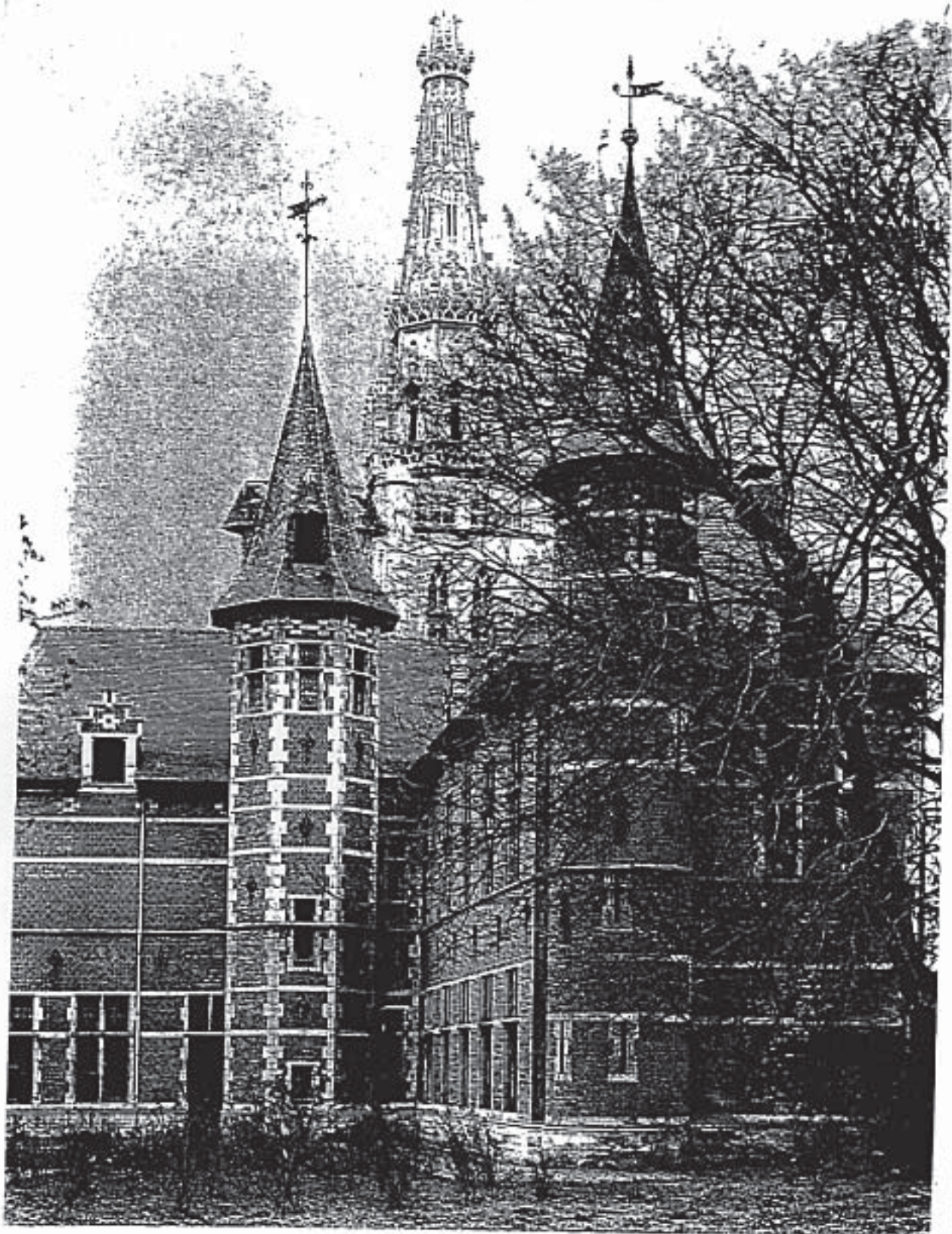
Wij vestigen uw aandacht op de deurstijlen met bovenaan een leeuw met wapenschild en de deurknoppen en het oude smeedwerk dat overal aanwezig is.

5. Binnenkant van het Vandenpeereboomhuis

A. Gelijkvloers

Het gelijkvloers bestond uit een portaal, een kleine gotische zaal, een dienstingang, een keuken, woonvertrekken voor het personeel en stallingen.

* Het portaal geeft een zeer goede indruk van de architectuur van het gebouw.

© A.C.L. Brussel

Binnenkoer (1898)

op de achtergrond : St Pieter + Guidokerk

Het is een tamelijk ruim vertrek met gedrukt gewelf en ruwe stenen muren, en daarin een lage deur die toegang geeft tot de trap van het achthoekig torentje.

Men vindt in het portaal ook een stenen tafereel dat de gekruisigde Christus voorstelt en van twee luiken was voorzien.

De sluitsteen van het gewelf stelt een Sint Maarten voor die zijn mantel met een arme deelt.

De middenstijlen van het gewelf steunen in de vier hoeken op neerhangende sluitstenen die engelen voorstellen met ontvouwde banderol.

Ten tijde van de heer Vandenpeereboom stonden hier kannonnen opgesteld en bankjes naar een model uit de 15^e eeuw, alsook enkele rapieren en hellebaarden.

- * De vroegere keuken heeft een zoldering bestaande uit stenen gewelfjes die steunen op ruitgewijs geplaatste eiken balken.

De schouw bevatte een volledig in steen opgebouwde rookkap.

Ten tijde van de heer Vandenpeereboom kon men zich wanen in een museum omdat er allerlei voorwerpen uit de 15^e, 16^e en 17^e eeuw werden voorgesteld waaronder tinnen schotels, Vlaamse potten etc ...

- * De zoldering en de deuren van de kleine gotische zaal zijn vervaardigd uit 15^e eeuwse materialen.

Daarbij valt in dit kamertje de indrukwekkende schouw uit de 15^e eeuw op, samen met een tussendeur waarin kleine gesculpteerde figuurtjes zijn ingewerkt.

Ten tijde van de heer Vandenpeereboom was het geheel gestoffeerd met meubelen en voorwerpen in gotische stijl en hing er een kroonlichter uit de 14^e eeuw in gesmeed ijzer met dubbele kroon.

B. De verdieping

Op de verdieping bevindt zich een grote gotische zaal, een kleine keuken, een werkkamer, een trap die naar buiten leidde en een kleine slaapkamer.

- * De werkkamer was in feite een bibliotheek waarin men niet alleen kostbare boeken en juridische incunabelen (sommige dateerden uit de 15e en 16e eeuw) terugvond, maar ook een prachtige verzameling houten beelden.
- * De kleine keuken, door sommigen ook aangeduid als de kleine eetkamer, was één van de kleinste van het huis maar ook één van de mooiste.

Nu kan men er alleen nog de bouwtrant van bewonderen.

Er was een dubbele keukenhaardijzer met zwenkarmen en op de schouw bevond zich een kruis uit de 12 e eeuw, een gotische bank en oude gewichten uit de 14e, 15e en 16e eeuw.

- * In de grote gotische zaal vindt men verschillende schouwen terug waarvan er één versierd is met een wapen dat sterk lijkt op dat van de Stad Luik.

De met hout bezette rookkap van de schouw is versierd met een aantal wapenschilden.

Ook de draagstukken van de zolderbanken zijn voorzien van het wapen van verschillende families.

6. BESLUIT

Het Jules Vandenpeereboomhuis dat in de volksmond ook wel eens het "Vlaams Huis" of het "Anderlechts Kasteeltje" genaamd werd, is spijtig genoeg niet meer toegankelijk voor het grote publiek.

Gelukkig houdt de Rijksschool voor Beeldende Kunsten regelmatig opendeurdag zodat wij toch nog een blik kunnen werpen op dit prachtig stukje architectuur dat voor sommige wel wat misleidend is omwille van data die hier en daar zijn aangebracht, doch dat zeker de moeite van het bezoeken, en vooral van het bewaren, waard is.

Gelukkig heeft men thans vanuit het Brussels Gewest het initiatief genomen om één en ander te beschermen. In het beschermingsbesluit van 28 februari 2002 spreekt men van de oude eigendom Vandenpeereboom, de oude conciërgerie en het oude huis genaamd "De ijzeren leeuw".

Tenslotte moet ook meegedeeld worden dat er over Jules Vandenpeereboom quasi niets verschenen is, terwijl familie van hem wel het voorwerp uitmaakt van talrijke publicaties en zelfs standbeelden kreeg.

Denken we maar aan de heer Alfons Vandenpeereboom die een standbeeld kreeg in Ieper. Hij was eveneens een liberaal politicus afkomstig uit Ieper die Minister was van Binnenlandse Zaken en die zeker een belangrijke rol gespeeld heeft in de carrière van Conscience en ook meerdere werken gepubliceerd heeft over de Stad Ieper.

Misschien is het een idee voor de gemeente Anderlecht om Jules Vandenpeereboom, die toch wel heel belangrijk was voor onze gemeente, te vereeuwigen door middel van een standbeeld.

Literatuurlijst

- De Keersmaecker J. : Vandenpeereboom , tekst geschreven op 9.9.1989
- Demol A , Op speurtocht in de rijksarchieven. Te Anderlecht bewijzen van 100 documenten dat onze geschiedenis steeds beheerst was door de vrijheidsgedachte.
- De Schrijver M., enkele gegevens in verband met het Erasmuhuis, de Academie, en het thema van de dag van het erfgoed 2004.
- Luyckx T. : Politieke geschiedenis van België, 1979.
- Moereman L. , Het Vandenpeereboomhuis, in : Anderlechtensia, maart 2000
- Van Den Berghe E., Anderlecht door de tijden heen , 1938.
- X, Anderlecht . Guide des communes et de la région bruxelloise, 1998.
- X , Huis Vandenpeereboom (uitgegeven ter gelegenheid van Open Monumentendag 10 september 1989)
- X, Culturele hoogdag, in : de Anderlechtse Post, april 1979
- X, La maison flamande d'Anderlecht , M. Jules Vandenpeereboom , 1907.